

ARTICOLE

**REFLECȚII ASUPRA HOTĂRĂRII, DIN 21 DECEMBRIE 2016,
A CURȚII DE JUSTIȚIE DE LA LUXEMBURG, PRONUNȚATĂ ÎN
CAUZA „CONSILIUL UNIUNII EUROPENE VS FRONT POPULAIRE
POUR LA LIBÉRATION DE LA SAGUIA-EL-HAMRA ET DU RIO
DE ORO (FRONT POLISARIO)”**

**REMARKS ON THE JUDGMENT, FROM 21 DECEMBER 2016,
OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION, IN THE
CASE "COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION V FRONT POPULAIRE
POUR LA LIBÉRATION DE LA SAGUIA EL HAMRA ET DU
RIO DE ORO (FRONT POLISARIO)"**

DOI:10.24193/SUBBiur.63(2018).1.4

Published Online: 2018-03-20

Published Print: 2018-03-30

Mihaela-Adriana OPRESCU*

Abstract: The way in which the European Union had approached its trade relations with Morocco was brought to the attention of the European court, asked to rule on the compatibility between the liberalisation agreement of 2012 and European, as well as international public law.

Among others, the task of the Luxembourg Court was to establish the physical area of application of the liberalisation agreement, given that the Kingdom of Morocco's sovereignty over Western Sahara is not recognised by the EU, by any of its member states or by other countries.

The 2012 ruling of the ECJ conceals behind Morocco's apparent 'success' a victory of the Polisario Front, by opening a political breach for the latter, one that may be exploited in future juridical-diplomatic battles on the matter of Western Sahara's territorial sovereignty.

Keywords: *international public law, liberalisation agreement, the principle of self-determination of people, the principle of the relative effect of treaties, Western Sahara, Front Polisario.*

Cuvinte cheie: *drept internațional, dreptul la autodeterminare, acord de liberalizare, principiul relativității efectelor tratatelor, Sahara Occidentală, Frontul Polisario.*

Introducere

Deși în mod public, Uniunea Europeană a asumat o anumită neutralitate în conflictul saharian, de-a lungul timpului aceasta a trecut sub tăcere politica marocană în Sahara Occidentală, admițând în mod implicit ficțiunea comodă a puterii administrative *de facto* exercitată de Maroc. Dovadă în acest sens sunt acordurile de cooperare mutuală încheiate de Uniunea Europeană cu Maroc, începând cu anii 1970, a căror aplicare teritorială a fost extinsă, cu bună știință, de toate părțile contractante ale acordurilor, în numele unei pretinse suveranități marocane asupra teritoriului non-autonom al Saharei Occidentale.

Nu poate trece neobservată relația specială a Uniunii Europene cu Marocul, stat cu „aspirații europene”, a căruia candidatură pentru adeziune a fost respinsă la mijlocul anilor '80 datorită non-apartenenței acestei țări la continentul european. În același timp însă, în octombrie 2008, UE a acordat Marocului „statutul avansat”, răspunzând astfel ambiției regatului de a accelera procesul de apropiere de UE demarat o dată cu intrarea în vigoare a Acordului de asociere, în 2000. Acest statut implică, așa cum este prevăzut în foaia de parcurs din 2007¹, o întărire a relațiilor prin încheierea unor acorduri care să instituie bazele necesare creării unei zone de liber schimb².

Pe această linie se înscrie acordul Uniunii Europene cu Marocul, materializat în anul 2012 sub forma unui schimb de scrisori ce prevede măsuri reciproce de liberalizare referitoare la produse agricole, la produse agricole transformate, la pește și produse pescărești. *Brevitatis causa*, pentru ușurința exprimării, pe parcursul lucrării se va folosi termenul „acord de liberalizare”.

Acest acord, aprobat de Uniunea Europeană prin Decizia Consiliului 2012/497/UE³, are un câmp teritorial de aplicare identic cu Acordul euro-mediterranean de instituire a unei asocieri între Comunitățile Europene și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Regatul Maroc, pe de altă parte⁴. Acordul de liberalizare reprezintă o materializare a foii de parcurs euro-mediterraneană pentru agricultură, din 28 noiembrie 2005, adoptată la Conferința de la Rabat și are ca finalitate liberalizarea progresivă a schimburilor de produse agricole și pescărești.

Printr-o hotărâre extrem de mediatizată⁵, Tribunalul Uniunii Europene, sesizat cu o acțiune în anulare de către Frontul Polisario⁶, a anulat decizia Consiliului, din 2012, după ce a considerat, mai întâi, că acordurile de asociere și de liberalizare erau aplicabile „teritoriului Regatului Maroc” și că această expresie trebuia înțeleasă, în lipsa unei stipulații contrarii, ca incluzând Sahara Occidentală. În continuare, Tribunalul a apreciat că, având în vedere aplicarea acestor acorduri Saharei Occidentale, Frontul Polisario era vizat de decizia Consiliului și justifica, prin urmare, legitimare procesuală activă în cauză. Pe fondul cauzei, Tribunalul a reținut că Uniunea Europeană nu și-a îndeplinit obligația de a examina existența unor indicii ale unei exploatare a resurselor naturale ale teritoriului Saharei Occidentale aflat sub control marocan, susceptibilă să aibă loc în detrimentul locuitorilor săi și să aducă atingere drepturilor lor fundamentale (paragraf 228 din hotărârea tribunalului).

Împotriva acestei hotărâri, Consiliul Uniunii Europene a formulat recurs prin care a solicitat CJUE anularea Hotărârii TUE din 10 decembrie 2015.

Înainte de a supune atenției câteva dintre considerentele reținute de CJUE, în decizia din 21.12.2016⁷, prin care a fost admis recursul Consiliului, se impune să analizăm contextul istoric și internațional al conflictului din Sahara Occidentală.

1 Context istoric și internațional.

Sahara Occidentală este un teritoriu din nord-vestul Africii, delimitat la nord de Maroc, la nord-est de Algeria, la est și la sud de Mauritania și la vest de Oceanul Atlantic. Acest teritoriu a fost colonizat de Regatul Spaniei la sfârșitul secolului al XIX-lea, pentru ca ulterior, în anul 1963, să fie înscris de Organizația Națiunilor Unite (ONU) pe lista teritoriilor neautonome în sensul art. 73 din Carta ONU⁸, unde figurează și în prezent.

Începând cu anul 1960, Adunarea generală a ONU a adoptat mai multe rezoluții⁹ prin care, în esență, s-a reafirmat dreptul inalienabil al popoarelor la autodeterminare (printre care și cel al poporului din Sahara spaniolă¹⁰) și necesitatea luării unor măsuri în vederea exercitării în mod liber a acestui drept. Deși la 20 august 1974, Regatul Spaniei a informat ONU că și-a propus să organizeze, sub auspiciile acesteia din urmă, un referendum în Sahara Occidentală, acest demers nu a fost niciodată materializat. La 16 octombrie 1975, în cadrul lucrărilor referitoare la decolonizarea Saharei Occidentale, în urma unei cereri formulate în acest sens de Adunarea Generală a ONU, Curtea Internațională de Justiție a pronunțat un aviz consultativ¹¹ care, la pct. 162 statuează următoarele: „Elementele și informațiile aduse la cunoștința Curții stabilesc existența, în momentul colonizării spaniole, a unor legături juridice de subordonare între sultanul Marocului și anumite triburi care locuiesc pe teritoriul Saharei Occidentale. Acestea stabilesc de asemenea existența unor drepturi, inclusiv a anumitor drepturi referitoare la pământ, care constituiau legături juridice între ansamblul mauritan, în sensul în care Curtea îl înțelege, și teritoriul Saharei Occidentale. În schimb, Curtea concluzionează că elementele și informațiile aduse la cunoștința sa nu stabilesc existența niciunei legături de suveranitate teritorială între teritoriul Saharei Occidentale, pe de o parte, și Regatul Maroc sau ansamblul mauritan, pe de altă parte. Prin urmare, Curtea nu a constatat existența unor legături juridice de natură să modifice aplicarea Rezoluției 1514 (XV) a Adunării Generale a ONU în ceea ce privește decolonizarea Saharei Occidentale și în special aplicarea principiului autodeterminării prin exprimarea liberă și autentică a voinței populațiilor de pe acest teritoriu [...]” (paragraful 28 din hotărârea CJUE¹²).

Ignorând avizul consultativ al Curții Internaționale de Justiție din 1975, Marocul a „anexat” cea mai mare parte din teritoriul Saharei Occidentale (aproximativ 80%) pe care îl controlează *manu militari* până în prezent, fără însă a organiza vreun referendum în vederea exercitării dreptului la autodeterminare al poporului de pe teritoriul în cauză. În schimb, Marocul exploatează resursele naturale ale Saharei Occidentale, îndeosebi rezervele de fosfați, producția de pește și pâna freatică, atât de prețioasă pentru agricultura din deșert. În acest context, este de domeniul evidenței că mărfuri provenind din Sahara Occidentală fac obiectul exporturilor către piața europeană, sub „umbrela” acordurilor de asociere și liberalizare încheiate între UE și Maroc.

O mică parte din teritoriul Saharei Occidentale, situată la est, este controlată de Frontul Polisario (Front populaire pour la libération de la saquia-el-hamra et du rio de oro), o mișcare ce urmărește obținerea independenței Saharei Occidentale și a cărei legitimitate a fost recunoscută de Organizația Națiunilor Unite. În anul 1976, Frontul Polisario, care administrează zona din Sahara Occidentală necontrolată de Maroc, numită Provinciile Meridionale, a proclamat independența teritoriului sub numele de Republica Arabă Democrată Saharawi¹³.

Începând cu anii 1980, Marocul a început însă construcția unui zid de nisip, în prezent cu o lungime de 2500 km, pretins edificat în scop de apărare în fața atacurilor Frontului Polisario, dar în realitate, și mai probabil, pentru evidențierea pretențiilor teritoriale marocane.

În contextul menționat, la data de 08.03.2013, Frontul Polisario a sesizat Tribunalul Uniunii Europene cu un recurs în anulare¹⁴, solicitând anularea deciziei Consiliului din 2012. Argumentele aduse în susținerea acestui demers jurisdicțional se refereau, printre altele, la faptul că acordul de liberalizare din 2012 era aplicat de părțile contractante (în speță UE și Maroc) și pe teritoriul Saharei Occidentale, cu încălcarea dreptului la autodeterminare recunoscut poporului saharian, precum și a efectului relativ al tratatelor și a dispozițiilor esențiale de drept internațional umanitar, încurajându-se în acest fel politica de anexiune a Regatului Maroc, putere ocupantă potrivit alegațiilor reclamantului. Cu alte cuvinte, instanța europeană a fost chemată să se pronunțe cu privire la compatibilitatea acordului de liberalizare cu dreptul european și cel internațional public, în contextul în care acordul în cauză era aplicat și în privința Saharei Occidentale, al cărei teritoriu, într-o proporție de aproximativ 80% se află sub control marocan, fără ca suveranitatea regatului marocan asupra acestui teritoriu să fie recunoscută de UE ori de vreun stat membru al acesteia ori de alte state.

2 Câmpul de aplicare al acordului de liberalizare

Una din chestiunile delicate ale speței viza admisibilitatea recursului în anulare formulat de Frontul Polisario, aspect care a obligat instanța europeană să examineze în prealabil o chestiune de fond, respectiv câmpul de aplicare al acordului de liberalizare.

Mai precis, acest acord se aplică, sau nu, Saharei Occidentale? Dacă un răspuns pozitiv ar putea să conducă, făcând aplicarea art. 263 alin. (4) TFUE, la concluzia că Frontul Polisario este un terț vizat direct și individual de Decizia Consiliului 2012/497/UE prin care a fost aprobat acordul de liberalizare, în schimb, unul negativ ar pune sub semnul întrebării legitimarea procesuală activă pentru introducerea unei acțiuni în anularea deciziei atacate.

Lecturând dispozitivul hotărârii CJUE, putem observa cum pentru decelarea legitimării procesuale active a Frontului Polisario, instanța europeană a trebuit să își asume rolul unei instanțe de drept internațional chemată să se pronunțe nu doar cu privire la statutul Frontului Polisario ori al Saharei Occidentale și raporturile acesteia cu regatul marocan, dar și la alte instituții juridice de *ius cogens*, cum ar fi teritoriu, suveranitate, etc. Tăierea „nodului gordian” pe care îl presupunea stabilirea câmpului de aplicare teritorială a acordului de liberalizare a oferit Curții de la Luxemburg prilejul de a etala o lecție magistrală și riguroasă de drept internațional public, făcând total abstracție de complicațiile politice și diplomatice care s-ar putea ivi într-un viitor mai mult ori mai puțin îndepărtat.

Domeniul de aplicare teritorial al acordului de liberalizare poate fi determinat prin coroborare cu art. 94 din acordul de asociere¹⁵, potrivit căruia acest acord se aplică „teritoriului Regatului Maroc”. CJUE a reținut că „Având în vedere statutul separat și distinct recunoscut teritoriului Saharei Occidentale în temeiul Cartei Organizației Națiunilor Unite și al principiului autodeterminării popoarelor, este exclus să se considere că expresia «teritoriul Regatului Maroc», care definește domeniul de aplicare teritorial al acordurilor de asociere și de liberalizare, include Sahara Occidentală” (paragraful 92 din hotărâre). Spre deosebire de Tribunal, CJUE, făcând aplicarea Convenției de la Viena (1969) cu privire la dreptul tratatelor¹⁶, ca normă de drept internațional de natură cutumiară, a arătat că pentru a putea deduce consecințele juridice corecte ale lipsei unei prevederi care să excludă Sahara Occidentală din domeniul de aplicare teritorial al acordului de asociere, se impune ca interpretarea acordului să se facă „cu bună credință” (art. 31 alin.(1) din Convenția de la Viena) și ținând seama de orice regulă pertinentă de drept internațional aplicabilă în relațiile dintre părțile la tratatul respectiv.

Cu just temei s-a apreciat că nu poate fi primit argumentul tribunalului potrivit căruia tăcerea părților contractante, în speță UE și Maroc, poate fi echivalată cu acceptarea implicită a extinderii câmpului de aplicare al acordului

de liberalizare și asupra Saharei Occidentale, în contextul în care acordul de asociere și acordul de liberalizare „constituie tratate succesive încheiate între aceleași părți”, iar „acordul de liberalizare, în calitate de tratat posterior privind aspecte precise și limitate dintr-un domeniu deja reglementat pe larg printr-un acord anterior, trebuie considerat ca fiind subordonat¹⁷ acestuia din urmă” (paragraf 112 din hotărârea CJUE¹⁸). Or, din cele 96 de articole ale acordului de asociere, numai 4 articole au făcut obiect al modificărilor aduse prin acordul de liberalizare, însă niciunul dintre noile amendamente nu au adus atingere dispozițiilor art. 94 (din acordul de asociere n.n) care reglementează câmpul de aplicare al acordului de bază (paragraf 111 din hotărârea CJUE). În consecință, CJUE, aplicând regulile din materia tratatelor succesive, a reținut că „acordul de liberalizare nu putea fi înțeles, la data încheierii sale, în sensul că domeniul său de aplicare teritorială includea teritoriul Saharei Occidentale și că nu era necesară includerea în acesta a unei clauze care să excludă în mod expres teritoriul respectiv din domeniul de aplicare menționat” (paragraf 114 din hotărârea menționată anterior).

Cu alte cuvinte, Sahara Occidentală nu intră, nici explicit, nici implicit, în câmpul de aplicare teritorială a acordului de liberalizare, și raportat la principiul efectului relativ al tratatelor (*res inter alios acta*), un tratat nu poate nici să dăuneze, nici să profite unor terți, fără consimțământul lor (*pacta tertiis nec nocent nec prosunt*).

A fost surprinzător argumentul reținut de tribunal¹⁹, potrivit căruia acest principiu nu este relevant în speță, spre deosebire de ce statuase Curtea, anterior, în Cauza Brita²⁰, întrucât „Uniunea nu a încheiat un acord de asociere privind produsele originare din Sahara Occidentală nici cu Frontul Polisario, nici cu un alt stat sau cu o altă entitate” (paragraf 97 din hotărârea Tribunalului). Într-adevăr situațiile premisă sunt diferite: dacă în Cauza Brita, UE a încheiat acorduri de asociere atât cu Israel (aplicabil teritoriului statului Israel), cât și cu O.E.P.²¹ (acest din urmă acord fiind aplicabil pe teritoriului Cisiordaniei), în cazul Front Polisario este pusă în discuție legalitatea și validitatea unui singur acord, cel cu statul marocan. Este însă de domeniul evidenței că și în acest din urmă caz, regula *res inter alios acta* este pe deplin incidentă, cu atât mai mult cu cât un teritoriu neautonom nu face parte din puterea care îl administrează, ci are un statut distinct în raport cu dreptul internațional.

De asemenea, apreciem că s-a reținut corect de către Curte că este eronată glisarea semantică făcută de tribunalul în sensul că Sahara Occidentală este, la ora actuală, un teritoriu al cărui statut internațional este nedeterminat (paragraful 56 din hotărârea tribunalului), ceea ce îi permite acestei instanțe europene să avanseze conceptul de „teritoriu disputat”, instituție juridică neconsacrată însă de dreptul internațional²².

Astfel, tribunalul (paragraful 117 din hotărâre) atribuie Saharei Occidentale calitatea de teritoriu disputat pornind de la împrejurarea ca acest teritoriu este controlat, în fapt, de un stat terț, fără ca suveranitatea acestui stat, asupra acestui teritoriu, să fi fost recunoscută de UE ori de alte state. Cu alte cuvinte, în accepțiunea tribunalului, Sahara Occidentală trebuia privită ca obiect al unei dispute teritoriale între două părți litigante aflate pe poziție de egalitate. Această asimilare a regimului juridic al unui teritoriu neautonom cu cel al unui teritoriu disputat este evidențiată și de trimiterea făcută de tribunal la hotărârea pronunțată în cauza *Odigitria vs Consiliul și Comisia*²³. În această cauză, tribunalul a reținut că instituțiile Comunității Economice Europene nu ar fi putut să solicite excluderea zonei litigioase din câmpul de aplicare teritorială a acordurilor de pescuit, fără a se pronunța cu privire la chestiuni ce țin de probleme interne ale statelor terțe. Această trimitere a permis tribunalului să rețină că „încheierea între Uniune și un stat terț a unui acord susceptibil de a se aplica pe un teritoriu disputat nu este contrară, în orice situație, dreptului Uniunii sau dreptului internațional pe care Uniunea trebuie să îl respecte”, raportat la „puterea largă de apreciere de care beneficiază instituțiile UE în domeniul relațiilor economice exterioare, precum și în cel al politicii agricole comune”.

Or, în cauza *Front Polisario vs Consiliul*, diferendul nu este unul ce ține de delimitarea frontierelor, ci de consecințele ce derivă din statutul Saharei Occidentale, privită ca teritoriu neautonom, în sensul art. 73 din Carta ONU.

Nu putem să nu remarcăm faptul că modul în care Uniunea Europeană a abordat raporturile sale cu Marocul, mai precis lipsa de reacție atât a instituțiilor europene, cât și a statelor membre cu privire la aplicabilitatea *de facto* a acordului de liberalizare în privința produselor provenite din Sahara Occidentală a determinat punerea în discuție a incidenței dispozițiilor art. 31 alin. (3) lit. b) din Convenția de la Viena din 1969, potrivit căruia la stabilirea contextului unui tratat (prilejuită de interpretarea acestuia), se va ține seama

de orice practică urmată ulterior în aplicarea tratatului prin care este stabilit acordul părților în privința interpretării tratatului. Cu alte cuvinte, aplicarea *de facto*, în deplină cunoștință de cauză, de către ambele părți contractante, a prevederilor acordului de liberalizare în privința produselor originare din Sahara Occidentală ar putea fi asimilată unui acord tacit în privința interpretării câmpului teritorial de aplicare al acordului? Răspunsul Curții a fost unul negativ căci a admite contrariul ar însemna că „Uniunea intenționa să execute aceste acorduri într-un mod incompatibil cu principiile autodeterminării și efectului relativ al tratatelor” (art. 123 din hotărârea CJUE)²⁴.

Este așadar de observat că libertatea voințelor părților contractante ale unui tratat trebuie să respecte rigorile „legii” în sensul larg al termenului, fiind inadmisibil ca Uniunea Europeană, care respectă principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite să încheie cu un stat terț un acord cu privire la un teritoriu situat în afara frontierelor recunoscute ale acestui stat ori ca o practică ulterioară a părților, constantă, să modifice un acord ce încalcă normele dreptului internațional public²⁵. În consecință, voința individuală a părților contractante este esențială în formarea și executarea unui tratat, dar și limitată de norma de drept internațional. Din acest punct de vedere, deși Uniunea Europeană nu este parte la Carta ONU și, prin urmare, nu are vreo obligație internațională de a respecta deciziile emanând de la organele ONU, dispozițiile art. 21 alin. (1) din TUE impun acesteia (Uniunii) obligația constituțională, generală, de a respecta principiile Cartei și dreptul internațional.

Extinzând în plan procedural consecințele câmpului de aplicare teritorială a acordului de liberalizare, CJUE a respins acțiunea Frontul-ui Polisario, reținând că acesta nu poate fi perceput ca având calitate procesuală activă pentru introducerea unei acțiuni în anularea deciziei atacate.

Se impune precizarea că este posibil ca soluția Curții de Justiție a Uniunii Europene să deschidă drumul unui contencios abundent derivat din raporturile juridice internaționale dintre Uniunea Europeană și Maroc. Bunăoară, cu mult interes a fost așteptată decizia²⁶ din cauza *Western Sahara Campaign UK, The Queen împotriva „Commissioners for Her Majesty’s Revenue and Customs, Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs”* (având ca obiect întrebare preliminară), în care, printre altele, CJUE a fost chemată să se pronunțe cu privire la compatibilitatea Acordului de parteneriat în domeniul pescuitului dintre Comunitatea Europeană și Regatul

Maroc²⁷ și a Protocolului dintre Uniunea Europeană și Regatul Maroc de stabilire a posibilităților de pescuit și a contribuției financiare prevăzute de acest acord²⁸ cu dispozițiile art. 3 alin. (5) TUE, cu art. 21 alin. (1) primul pg TUE, cu art. 21 alin. (2) lit. b) și c) TUE, cu art. 23 TUE și cu art. 205 TFUE, în măsura în care ele se aplică teritoriului Saharei Occidentale și apelor adiacente acestuia.

Deloc surprinzător, pentru a determina câmpul de aplicare teritorială a acordului de parteneriat anterior menționat, CJUE recurge din nou la același raționament ca în cazul hotărârii din 2016, reiterând că expresia „teritoriul Regatului Maroc” trebuie înțeleasă în sensul că se referă la spațiul geografic în care Regatul Maroc exercită totalitatea competențelor recunoscute entităților suverane de dreptul internațional, excluzând orice alt teritoriu, precum cel al Saharei Occidentale.

Concluzii

În mod paradoxal, Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene este una cu mai mulți câștigători. În primul rând, Consiliul Uniunii Europene, și implicit Marocul, ale căror interese în menținerea acordului de liberalizare au fost prezervate prin hotărârea instanței europene. Aceeași hotărâre ascunde însă în spatele „succesului” Marocului, victoria Frontului Polisario căruia i se deschide o breșă politică ce poate fi exploatată în perspectiva viitoarelor bătălii juridico-diplomatice referitoare la problema suveranității teritoriale a Saharei Occidentale. Astfel, pentru Frontul Polisario, victoria nu este una cu implicații doar economice, ci mai degrabă politice, în contextul în care instanța europeană a confirmat că „Sahara Occidentală nu face parte din teritoriul Regatului Maroc”.

Mai mult chiar, în măsura în care Frontul Polisario ar reuși să probeze că aplicarea *de facto* a acordului de liberalizare pentru produsele originare din Sahara Occidentală se face cu acceptul Uniunii, această împrejurare ar putea să ridice problema antrenării răspunderii internaționale a acesteia din urmă. Din această perspectivă, apare ca fiind necesară compatibilizarea raporturilor comerciale dintre UE și Maroc cu hotărârea Curții de Justiție a UE și stabilirea unor măsuri pentru identificarea mărfurilor importate din Maroc, dar provenite din Sahara Occidentală.

- * *Lector univ. dr. Mihaela-Adriana Oprescu, Facultatea de Studii Europene, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca; mihaela.oprescu@ubbcluj.ro; oprescuadriana76@yahoo.ro.*
- ¹ Documentul este disponibil la: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/feuilledeRoute-sa_fr.pdf, data ultimei accesări: 20.04.2018
- ² Acordul de asociere din 2000 prevedea stabilirea progresivă a unei zone de liber schimb ce trebuia instituită după o perioadă de tranziție de doisprezece ani de la intrarea în vigoare a acordului. Cât privește libertatea circulației mărfurilor dintre UE și Maroc, aceasta presupunea suprimarea progresivă a drepturilor vamale și interzicerea restricțiilor cantitative la export și la import, precum și a tuturor măsurilor cu efect echivalent sau discriminatorii între părți.
- ³ Decizia Consiliului din 8 martie 2012 privind încheierea Acordului sub forma unui schimb de scrisori între Uniunea Europeană și Regatul Maroc privind măsurile reciproce de liberalizare referitoare la produse agricole, la produse agricole transformate, la pește și produse pescărești, privind înlocuirea protocoalelor nr. 1, 2 și 3 și a anexelor la acestea, precum și privind modificările la Acordul euro-mediteranean de instituire a unei asocieri între Comunitățile Europene și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Regatul Maroc, pe de altă parte (2012/497/UE, publicată în JOUEUE L241/2 din 07.09.2012), disponibilă la: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2012.241.01.0002.01.RON&toc=OJ:L:2012:241:TOC, data ultimei accesări: 20.04.2018.
- ⁴ Decizia Consiliului și a Comisiei din 24 ianuarie 2000 privind încheierea Acordului euro-mediteranean de constituire a unei asocieri între Comunitățile Europene și statele lor membre, pe de o parte, și Regatul Maroc, pe de altă parte (2000/204/CE, CECO, publicată în JOUE L 138 din 9.6.2000) disponibilă la: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32000D0204&from=RO>, data ultimei accesări: 20.04.2018.
- ⁵ Tribunalul Uniunii Europene, hotărârea din 10 decembrie 2015, Front populaire pour la libération de la Saguiael-Hamra et du Rio de Oro (Front Polisario)/Consiliul (T-512/12, EU:T:2015:95), disponibilă la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/HTML/?uri=CELEX:62012TJ0512&from=RO>, data ultimei accesări: 20.04.2018.
- ⁶ Frontul Polisario (Front populaire pour la libération de la saguia-el-hamra et du rio de oro) este o mișcare ce urmărește obținerea independenței Saharei Occidentale și a cărei legitimitate a fost recunoscută de Organizația Națiunilor Unite.
- ⁷ Curtea de Justiție a Uniunii Europene, hotărârea din 21 decembrie 2016, Consiliul/Front populaire pour la libération de la Saguiael-Hamra et du Rio de Oro (Front Polisario), C-104/16, EU:C:2016:973, disponibilă la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/HTML/?uri=CELEX:62016CJ0104&from=RO>, data ultimei accesări: 20.04.2018.
- ⁸ Carta Națiunilor Unite a fost semnată la San Francisco la 26 iunie 1945, la încheierea Conferinței Națiunilor Unite pentru Organizația Internațională și a intrat în vigoare la 24 octombrie 1945.
- ⁹ Rezoluția 1514 (XV) din 14 decembrie 1960 a Adunării generale a ONU prevede printre altele că: „Toate popoarele au dreptul la liberă determinare, în temeiul căruia acestea își determină liber statutul politic”; „Măsuri imediate vor fi adoptate, în teritoriile aflate sub tutelă, în teritoriile neautonome și în toate celelalte teritorii care nu și-au dobândit încă independența, pentru a transfera imediat toate puterile popoarelor de pe aceste teritorii, fără nicio condiție sau rezervă, în conformitate cu voința acestora și cu dorințele lor liber exprimate”; „Toate statele trebuie să respecte cu fidelitate și strictete dispozițiile Cartei

Organizației Națiunilor Unite [...] drepturile suverane și integritatea teritorială a tuturor popoarelor”. La 24 octombrie 1970, Adunarea Generală a ONU a adoptat Rezoluția 2625 (XXV), intitulată „Declarația privind principiile dreptului internațional referitoare la relațiile amicale și la cooperarea între state în conformitate cu Carta Organizației Națiunilor Unite”. Declarația în cauză statuează că „Toate statele au obligația de a respecta dreptul popoarelor de a dispune de ele însele în conformitate cu dispozițiile Cartei” și că „teritoriul unei colonii sau al unui alt teritoriu neautonom are, în temeiul Cartei, un statut separat și distinct de cel al teritoriului statului care îl administrează; acest statut separat și distinct în temeiul Cartei există atât timp cât poporul din colonia sau din teritoriul neautonom nu își exercită dreptul de a dispune de el însuși în conformitate cu Carta și în special cu scopurile și cu principiile acesteia”.

- ¹⁰ A se vedea Rezoluția 2229 (XXI) adoptată de Adunarea Generală a ONU la 20 decembrie 1966, disponibilă la: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NRO/005/32/IMG/NR000532.pdf?OpenElement>, data ultimei accesări: 20.04.2018.
- ¹¹ Western Sahara, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1975, disponibil la: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/61/061-19751016-ADV-01-00-EN.pdf>, data ultimei accesări: 20.04.2018.
- ¹² Curtea de Justiție a Uniunii Europene, hotărârea din 21 decembrie 2016, Consiliul/Front populaire pour la libération de la Saguiel-Hamra et du Rio de Oro (Front Polisario), C-104/16, EU:C:2016:973, disponibilă la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/HTML/?uri=CELEX:62016CJ0104&from=RO>, data ultimei accesări: 20.04.2018.
- ¹³ al-Jumhūriyah al-‘Arabīyah aṣ-Ṣaḡīrah ad-Dīmuqrāṭīyah.
- ¹⁴ Motivele recursului în anulare (prezentate într-o manieră sintetică) pot fi consultate la: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=134184&pageIndex=0&doclang=FR&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=22453>, data ultimei accesări: 20.04.2018
- ¹⁵ A se vedea nota de subsol 4.
- ¹⁶ Organizația Națiunilor Unite, Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor, semnată la 23 mai 1969, intrată în vigoare la 27 ianuarie 1980, înregistrată la Secretariatul General ONU la 27 ianuarie 1980 sub nr. 18.232, ratificată de Maroc la 26 septembrie 1972, disponibilă la: https://treaties.un.org/doc/source/docs/A_CONF.39_11_Add.2-F.pdf, data ultimei accesări: 05.06.2018
- ¹⁷ Art. 30 alineatul (2) din Convenția de la Viena (1969) codifică norma potrivit căreia, când un tratat precizează că este subordonat unui tratat anterior sau posterior sau că nu trebuie considerat ca fiind incompatibil cu celălalt tratat, dispozițiile acestuia se vor aplica cu precădere.
- ¹⁸ Curtea de Justiție a Uniunii Europene, hotărârea din 21 decembrie 2016, Consiliul/Front populaire pour la libération de la Saguiel-Hamra et du Rio de Oro (Front Polisario), C-104/16, EU:C:2016:973, disponibilă la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/HTML/?uri=CELEX:62016CJ0104&from=RO>, data ultimei accesări: 20.04.2018.
- ¹⁹ În literatura juridică s-a susținut că antinomia dintre hotărârea Tribunalului și a Curții relevă diferența de abordare a dreptului internațional de către cele două foruri jurisdicționale: în timp ce Tribunalul optează pentru o viziune mai naționalistă, europeanistă a dreptului internațional, Curtea demonstrează o concepție mai internaționalizată. A se vedea, Hugo Flavier, La Cour de justice, juge du droit international ? Réflexions sur l’affaire Front Polisario, în Journal d’Actualité des Droits Européens nr. 4/2017, disponibil la: <https://revue-jade.eu/article/view/1881>, data ultimei accesări: 26.02.2018.

- ²⁰ În Cauza Brita, Curtea de Justiție a statuat că un acord de asociere între Uniune și Statul Israel, aplicabil, potrivit termenilor acestuia, „teritoriului Statului Israel”, trebuie să fie interpretat în sensul că nu se aplică produselor originare din Cisiordania, un teritoriu care este situat în afara teritoriului Statului Israel, astfel cum este recunoscut internațional, cu atât mai mult cu cât un alt acord de asociere fusese încheiat de Uniune cu Organizația pentru Eliberarea Palestinei care acționează în numele Autorității Palestiniene din Cisiordania și din Fâșia Gaza, acest din urmă acord fiind printre altele aplicabil teritoriului Cisiordaniei (paragraf 46 și 47 din hotărârea Brita). Pe larg, hotărârea CJUE din 25 februarie 2010, Cauza Brita GmbH vs Hauptzollamt Hamburg-Hafen, disponibilă la: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72406&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=224509>, data ultimei accesări: 26.02.2018.
- ²¹ Organizația pentru Eliberarea Palestinei (O. E.P.) este o organizație politică și paramilitară, recunoscută de Israel, dar și de alte state, ca unic reprezentant legitim al poporului arab palestinian.
- ²² Pentru o opinie în sensul că în interpretarea Tribunalului, Uniunea Europeană a recunoscut implicit pretențiile de suveranitate marocană asupra Saharei occidentale, ceea ce ar fi trebuit să conducă la concluzia violării dreptului la autodeterminare al poporului saharian și implicit a încălcării de către UE a obligației de nerecunoaștere a anexării teritoriului litigios de către Maroc, a se vedea, François Dubuisson și Ghislain Poissonnier, La question du Sahara occidental devant le Tribunal de l'Union européenne: une application approximative du droit international relatif aux territoires non autonomes, JDI, 2016, n° 2, p.503 și următoarele, disponibilă la: <http://cdi.ulb.ac.be/wp-content/uploads/2012/12/Sahara-occidental-JDI.pdf>, data ultimei accesări: 07.03.2018.
- ²³ Tribunalul de Primă Instanță, Hotărârea din 6 iulie 1995, Cauza Odigitria vs Consiliul și Comisia, C-572/93, EU:T:1995:131, disponibilă la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=ecli:ECLI:EU:T:1995:131>, data ultimei accesări: 05.05.2018. Cauza privea acorduri de pescuit încheiate de Comunitatea Economică Europeană atât cu Republica Senegal, cât și cu Republica Guineea-Bissau, acorduri care nu au exclus din domeniul lor de aplicare teritorial zonele maritime care făceau obiectul unor revendicări reciproce din partea celor două state. Reclamanta era o societate proprietară a unei nave de pescuit care arbora pavilionul grec și care dispunea de o licență de pescuit eliberată de autoritățile senegaleze, însă pescuia în apele revendicate de ambele state. Societatea a solicitat repararea de către Comunitate a prejudiciului pe care pretindea că l-a suferit ca urmare a inspectării navei sale de autoritățile din Guineea-Bissau pentru motivul că pescuia fără licență în zona maritimă a acestui stat. În acest context, reclamanta a invocat nelegalitatea omiterii excluderii din domeniul de aplicare a acordurilor de pescuit încheiate între Comunitate și fiecare dintre cele două state terțe în discuție, a zonei care făcea obiectul diferendului dintre acestea.
- ²⁴ S-a susținut că delimitarea câmpului teritorial de aplicare al acordului de liberalizare în privința Saharei s-a realizat însă prin comportamentul concordant al părților implicate, caracterizat prin omogenitate, constantă și continuitate. A se vedea, Abdelhamid El Ouali, L'Union européenne et la question du Sahara : entre la reconnaissance de la souveraineté du Maroc et les errements de la justice européenne, în European Papers, vol. 2, 2017, nr. 3, p. 923-951, disponibil la: http://www.europeanpapers.eu/it/system/files/pdf_version/EP_eJ_2017_3_12_Dialogue_Abelhamid_El_Ouali.pdf, data ultimei accesări: 05.05.2018.

- ²⁵ În literatura juridică s-a reținut, cu just teamei că interpretarea Curții pare să atribuie dreptului la autodeterminare, natura de jus cogens, în contextul unui conflict post-colonial. A se vedea, Peter Hilpold, „Self-determination at the European Courts: The Front Polisario Case” or „The Unintended Awakening of a Giant”, în *European Papers*, vol. 2, 2017, nr. 3, p 907-921, disponibil la: http://www.europeanpapers.eu/it/system/files/pdf_version/EP_eJ_2017_3_11_Dialogue_Peter_Hilpold_0.pdf, data ultimei accesări: 08.03.2018.
- ²⁶ Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Hotărârea din 27.02.2018, Cauza Western Sahara Campaign UK, The Queen vs Commissioners for Her Majesty’s Revenue and Customs, Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs, Cauza C-266/16, EU:C:2018:118, disponibilă la: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62016CJo266&lang1=fr&type=TXT&ancre=>, data ultimei accesări: 05.05.2018.
- ²⁷ Încheierea acestui acord a fost aprobată prin Regulamentul (CE) nr. 764/2006 al Consiliului din 22 mai 2006 privind încheierea Acordului de parteneriat în domeniul pescuitului între Comunitatea Europeană și Regatul Maroc, publicat în JOUE L 141/2006.
- ²⁸ Aprobat prin Decizia 2013/785/UE a Consiliului din 16 decembrie 2013 privind încheierea în numele Uniunii Europene a protocolului între Uniunea Europeană și Regatul Maroc de stabilire a posibilităților de pescuit și a contribuției financiare prevăzute de acordul de parteneriat în domeniul pescuitului între Comunitatea Europeană și Regatul Maroc, publicat în JOUE L 349/2013.